فەرەیدوون سامان: جگە لە شیعرەکانم، نووسینێکی دیکە بە جگەرگۆشەی هەست و هزری خۆم نازانم

دیمانە: قەهار شێخانی

پێشەکی

وێڕای ئەوەی کە فەرەیدوون سامان دەنگێکی شیعری نوێیە، بەڵام هێشتا وەک ئەزموونێکی شیعری یان ستایلێکی شیعری لە دید و تێڕوانینێکی ڕەخنەییەوە تیشکی نەخراوەتە سەر و بەسەر نەکراوەتەوە سەرباری بەرهەمە شیعرییەکانی کە ئەمانەن:

(هۆنراوە یاخییەکان، نزیکتر لە ئەوین، دوورتر لە مەرگ، پڕم لە عشقی تۆ) دوو کتێبی ڕۆژنامەوانیش بەناوەکانی (ڕۆژنامەڤان و دەنگوشە) هەروەها دوو کتێبی دیکەی بەناوی (یاسای بازرگانی و

کارگێڕی کۆگاکان) بۆ کوردی وەرگێڕاوە جگە لە چەندان دەقی ئەدەبی و هونەری و وتاری ڕەخنەیی لە زمانەکانی عەرەبی و فارسی وەرگێڕاوەتە سەر کوردی بۆیە قسەکردن لەگەڵ ئەم شاعیرە و والا کردنی دەروازەکانی هەست و هزری ئەو کاتێکی زێتری گەرەکە، لەم دیمانەیەدا ڕووبەڕووی چەند پرسیارێکمان کردەوەتەوە:

*** لە ئەزموونی نووسینەوە دەست پێ بکەین لە کوێوە بۆ کوێ؟**

– ئەزموونی نووسینی من زێتر ئەزموونی شیعری بووە، ئەویش بۆ قۆناغی منداڵی وهەرزەکاریم دەگەڕێتەوە، ئەو کاتەی ماڵی ئێمە لە یەکێک لە گەڕەکە هەژارەکانی هەولێر بوو، بە ناوی گەڕەکی تەعجیل، کتێبخانەیەکی بچووکمان لە ماڵەوە هەبوو بەتایبەت ئەدەبی و هونەری چەند کتێبێکیان بە زمانی عەرەبی بوون، لەوانەش دیوانی شاعیرە کوردەکان و هەروەها چەندین کتێبی هونەری و شانۆیی تێدا بوو.

بەرهەمی شاعیرانی وەکو نالی و حاجی قادر و گۆران و پەشێو و شێرکۆ...، دیارە خولیای من بۆ شیعر لەوساوەوە دەستی پێکرد کە بە ڕێکەوت هەر چەند جاری تریش باسم کردووە لە پەراوێزی ئەو شیعرانەی لە (ڕۆژمێری هاوسەر) دا هەبوون چەند بەیتە شیعرێکی پیرەمێرد و نالی و قانع و سالم و گۆران و کامەران و ئیدیش...

من وەکو فزولیەت ئەو بەیتە شیعرانەم لە دەفتەرێکدا دەنووسییەوە و نەقڵ دەکردەوە دواتریش نیشانی برادەرانی خۆم دەدا لەوانەش هاوپۆلەکانم، هەستم کرد ئەوەندەی خولییاییم بۆ دنیای شیعر هەیە بۆ بواری تر نییە، هەر چەند حەزم لە خوێندنەوەی چیرۆک و هونەری نیگارکێشیش دەکرد، بەڵام زێتر خۆم لە ناو شیعردا دۆزییەوە.

دەکرێ بڵێم سەرەتاکانی ڕسکاندنی بەهرەی شیعرم لەوسەر سەردەمە سەریهەڵدا تا دەگاتە سەرەتاکانی ساڵی هەشتاکان.

ساڵی ١٩٧٦ یەکەم بەرهەمی ئەدەبیم چیرۆکێکی مندالانە بوو لە هەفتەنامەی هاوکاری بلاوم کردەوە، چونکە هەستم کرد پێویستیم بە خوێندنەوەیەکی قووڵ و زۆر هەیە بۆ ئەوەی بوونی خۆم بسەلێنم، بەتایبەت بوونی ئەدەبیم زۆر جار بە شەرمەوە لای برادەران وا خۆم نیشانداوە کە زیاتر خوێنەری شیعرم، هەرگیزیش تا ئەو ساتەش من پڕ و پاگەندەی ئەوە ناکەم کە شاعیرم یان شاعیرێکی نوێخوازم یان داهێنەرم بڕواشم بەو نازناوە و بەو سیفەتانە نییە، چونکە ئەوە پەیوەندی ڕاستەوخۆی بە دەقی ئەو شیعرەوە هەیە، کە تا چەند دەقێکی نوێخوازە یان چەند داهێنەرە، بە هەر حاڵ هەوڵی ئەوەم هەبوو کە شیعرەکانم لە ڕۆژنامە و گۆڤارەکانی ئەو ساکە

بڵاو بکەمەوە، ئیدی لە ساڵی ١٩٨٠ کە چوومە کۆلیژی کارگێڕی و بەڕێوەبردن لە بەغدا، هەر مەبەستیشم بوو بێم لە بەغدا بخوێنم، چونکە ئەو کات کۆمەڵێک ناوەندی ڕۆشنبیریی و ئەدەبیی کوردی لە بەغدا هەبوون، وەک کۆمەڵەی ڕۆشنبیریی و دەزگای هاوکاری و گۆڤاری بەیان و ڕۆشنبیریی نوێ و ڕۆژی کوردستان، بەڵام ئەم دەزگایانە زێتر لە ژێر کۆنترۆڵی بەعسدا بوون کە چوومە ئەوێ تووشی تێکشکانێکی دەروونی هاتم چونکە ساڵی یەکەمی خوێندنم لە زانکۆ دەستپێکی جەنگی ڕژێمی عێراق بوو لەسەر ئێران. ناچار بووم ئەو چەند ساڵە خۆم دوورە پەرێز و گۆشەگیر ڕابگرم. ڕوو لە ڕۆژنامە و گۆڤارەکانی ئەو سەردەمە نەکەم بۆ بڵاو کردنەوەی بەرهەمەکانم، بەداخەوە تروسکایی ئومێدێک بە دی نەدەکرا و کەسیش نەبوو ڕێنمایی یان هاوکاریمان بکات تا بەردەوام بین لەسەر نووسین و بڵاوکردنەوەی بەرهەمەکانمان.

تەماشام کرد ئەو ڕەوشەی کە من بیرم لێ دەکردەوە و خەونم پێوە دەدیت ئەوە نەبوو، ئەو نووسەر و شاعیرانەی لە گۆڤار و ڕۆژنامەکاندا شیعرەکانییانم دەخوێندەوە شتی جوان و شتی شۆڕشگێڕانە و ئینسان دۆستانە بوون، بەڵام لەوێ ئیدی بۆم ڕوون بووەوە کۆمەڵێک کارمەندی حکوومین و لەوە زێتر نین، کۆمەڵێک بەرژەوەندی بە یەکترییان دەبەستێتەوە و کێشە و ململانێی هەیە گرووپ و گرووپگەری هەیە، هەستم کرد بەغدا شوێنی من نییە، من ناتوانم وەک خەڵکی تر سازش بکەم ژێر بە ژێر پەیوەندی دروست بکەم بۆ ئەوەی دەقێکی شیعری یان بابەتێکی ئەدەبی بڵاوبکەمەوە.

یەکێک لەو زاراوانەی کە هەمیشە لە شیعر تەوزیفم کردوون مەسەلەی مەرگ و ئەوین بووە

ئیتر ئەوە بوو بە ڕێگەی هەندێ لەو هاوڕێیانەی خۆم لە بەغدا بە یەکەوە بووین جگە لە کۆلیژی خۆم لە کۆلیژەکانی تریش پەیوەندی ڕۆشنبیرییمان هەبوو. من زۆر پەیوەندیم بە برادەرانی کۆلیژی ئاداب هەبوو لە بەغدا هەروا پەیوەندیم بە زانکۆی

موستەنسریەوە هەبوو، چەند دەقێکی شیعریم بۆ بڵاوکراوەکانی شاخ نارد سەرەتای ساڵاکانی هەشتاکان بوو، تا ساڵی ١٩٨٥ یش چەند شیعرێکم بە ناوی (خوازراوی هەوراز) بڵاوکردەوە.

بۆیە پاش تەواو کردنی زانکۆ زۆری پێ نەچوو گیرام و پاش دوو مانگ لێکۆڵینەوە دواتر لە ئەبو غەریب لە ئەحکام خاصە حوکم کرام. دابڕانێک لە خوێندنەوە و نووسینی من دروست بوو، لە بەردەوامبوون لە کارەکانم بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ساڵانی هەشتاکان بۆ من دەرفەتێک بوو کە کۆمەڵێک شیعر بنووسم دواتر دوای ڕاپەڕین بە تیراژی (٥٠٠) دانەیەک بە ناوی (هۆنراوە یاخییەکان) بە چاپ گەیاند، ئەو کۆمەڵە شیعرە دیارە ڕەنگدانەوەی واقیعی سیاسی و کۆمەڵایەتی، کە ئەو کاتەی خوێنەرانی ئێمە زیاتر لە ژێر کاریگەری ڕەوشی سیاسی و کۆمەڵایەتی ئەو کاتەی کوردستان و عێراق بوون. شیعرەکانی لای خۆم هێندە هونەری نەبوون بەڵکو بە جۆرێک پەیامێک بوون زێتر بۆ شۆڕش و پێشمەرگە نووسرابوون، بەڵام لە ١٩٩١ تا ١٩٩٩ کۆمەڵە شیعرێکم نووسی دواتر ئەم کۆمەڵە شیعرە بەناوی (نزیکتر لە ئەوین دوورتر لە مەرگ) بڵاوبووەوە ئەزموونێکی تری شیعری هونەری بوون و بە شێوازێکی تازەی هونەرییانە مامەڵەم لەگەڵ دەقەکان کرد، هەر چەندە زۆربەی شیعرەکانیش لەکاتی خۆی لە ڕۆژنامەکانی وەک کوردستانی نوێ و ئاڵای ئازادی و هەرێم و گۆڤارەکانی کاروان، ڕامان بڵاوکرابوونەوە.

چەند نووسەرێک ئەوانەی کە خوێندنەوەی ڕەخنەیی بۆ شیعرەکانم کرد لەوانە ڕەخنەگر (نەجات حەمید) لەسەر شیعرێکی نووسی پێم وایە شیعری بیابانییەکان بوو (عیرفان مستەفا) لەسەر دوو دەقی شیعری نووسی. شیعرێکیان بەناوی (چەمەرییەکانی من) ئەوەی دیکەیان (لەژێر پێیدا ئاوەکان هەڵدەقوڵێن) شوکر سلێمان لەسەر دەقێکی شیعریمی نووسی جگە لە خوێندنەوە جوانەکانی د. نەجم ئەڵوەنی و شیرین حەیدەری و چەند نووسەرێکی دیکە.

هەروا برادەرێکی نووسەری گەنج، کە خەڵکی سلێمانی بوو ماوەیەک لە هەولێر دەژیا بەناوی سۆران محەمەد ئەویش لەسەر شیعرێک یان دووانی نووسی، برادەرێکی عەرەبیش هەبوو کاتی خۆی لە پیرمام دەژیا لە سەردەمی موعارەزەی عێراقی لە ڕۆژنامەی (موئتمر) ئیشی دەکرد بە زمانی عەرەبی لەسەر دەقێکی نووسی.

جگە لە د. سالار کە مامۆستایەکی کوردە لە یەکێک لە زانکۆکانی ئەمریکا بە زمانی ئینگلیزی لێکۆڵینەوەیەکی لەسەر دەقێکی شیعری نووسیووە، کە دواتر نووسەری ناسراوی کوردی ئێران ئەحمەد قازی ئەم نووسینەی لە زمانی فارسیەوە بۆ کوردی وەرگێڕابوو لە گۆڤاری سروە بڵاوی کردەوە.

لەم دواییـەش د. نەجم ئەڵوەنی لێکۆڵینەوەیەکی ڕەخنەیی جوانـی لەسـەر کۆ شـیعـری (پڕم لە عـیـشــقـی تۆ) نووسـی بەناوی (نواندنی وێنە لە دیوانـی پڕم لە عـیـشــقـی تۆ، هەوڵدانێکی بۆ پێناسینی شیعر) کە بە ڕای من تا ئێستا جوانترین خوێندنەوەیە بۆ ئەو چەند شیعرەم کراوە.

*** نزیکتر لە کام ئەوین و دوورتر لە کام مەرگ؟**

– یەکێک لەو زاراوانـەی کە هـەمیشـە لە شیـعر تەوزیفم کـردوون مەسـەلـەی مەرگ و ئەوین بووە، کە هاوکێشەیەکی فەلسەفییە ناکۆکە ئەو ئەوینەی ئێستا تۆ پرسیارت لێ کرد ئەوینێکە بە چەمک و مـەعـریفـە و فـەلسـەفـیـیە و ڕۆمـانسـییـەکەی خـۆم ڕەنگە ئەوینێک بێت بۆ ئینسـانـێک یان بۆ تاشـەبەردێک بووبێ، مـەرگیش بەداخـەوە لەو ڕۆژگارە سـەختـەی کە باسـم کرد ڕۆژانی سـەختـی شـەڕی ناوخـۆ کە ڕۆژانە هەر لە شـەهید بوونی مرۆڤێک- یان مردنـی ئینسـانە جوانەکانی ئەو وڵاتە ئەوانە هەمـویان ڕۆژانە وەکو وێنەیەک لەبەر چاوم هەڵواسـرابوون ئیدی تێکەڵ بە هەست و نەست و ئەندێشـە و ژیانی ڕۆژانەم بوو بوون، بێ ویسـتی خـۆم و لە کۆنەسـتمدا لە شـیـعرەکـاندا ڕەنگیان داوەتەوە، من هـەر بە سروشتی خۆم مرۆڤێکی عاتیفی و ڕەشبینم.

*** باسـی خـوێندنەوەی ڕەخنەی کـەسـانێکت کرد ئەوانەی لە سـەریان نووسـی بووی، تا چەند لە ڕەخنەکـانیـان ڕازی بووی کـە لەســەر شـیـعـرەکـانی تۆیان نووسی و تا چـەند ڕەخنەکـان بەرەو پێشیان بردی؟**

– خـۆی بە گشـتی ڕەخنەی ئەدەبی یان هـەر جـۆر و شـێوازێک لە ڕەخنە لەلای ئێـمـەدا هـەڵبـەت جـاران مـەحکوم بوو بە کۆمـەڵێک ئیـعتـبـاراتی شـەخسـی و کۆمـەڵایەتی و فـاکتـەری سـیـاسـی و هـۆکـاری ناڕەخنەیی، ڕەخنە ژانرێکی نوێی نـووسـیـنی ئەدەبـیـیـە زۆر درەنگ گـەیشــتـە نێـو ڕۆشنبـیـریی کـوردی و، لای ئێـمـە چونکە لە کـۆمـەڵگایەکی دواکـەوتـوو دەژین، کـۆمـەڵگای دواکەوتووش بە زەحـمەت و بە کەمترین ڕادەش وەرگرتنی ڕەخنەی جددی لا پەسـەندە، ڕەخنەگر کەسـێکە هەمیشـە بە تێڕوانینی نازانسـتی و بە تێڕوانینی کەم ئەزمـوون ڕەخنەیی، بۆیە لە چاوی خـوێنەرانی کەسـێکە گوناهکارە، چونکە کـە لەسـەر شـیـعرێ دەنووسـێ ئیدی خـەڵکانی دیکە و شـاعـیـرانـی دیکە پێی نارەحـەت دەبن، یان بڵـێین کەلتـووری ڕەخنە لە وڵاتی ئێـمـەدا چـونکە بە سـانایی هـەرس ناکرێت، ڕەنگە خودی ئەو ڕۆژنامـە و گۆڤارانەش هێندە بە ئـاسانی ئامادە نەبن ئەو دەقـە ڕەخنەییە لەسـەر شیـعرێک بڵاوبکەنەوە کە شاعیرەکە هەڵگری پەیامێکە یان باوەڕێکە جیاواز لەگەڵ خـۆیان، چونکە ڕۆژنامە و گۆڤـارەکان بەتایبـەتی گۆڤارە ئەدەبییـەکان هـەر خـودی شـاعـیـران و ئەدیبـیـان بەڕێوەی دەبەن لەبەر هـەندێ حـەسـاسـیـەت و هـەندێ جـاریش نەبوونی

ڕەخنەی جددی ئەو ژانرە گرنگەیان فەرامۆش کردووە، ئیدی ڕۆژانە من ڕوو بە ڕووی ئەوە بوومەوە کە زۆر جاریش بەدەر لە خۆم کە برادەرێکی تر ڕەخنەیەکی نووسیووە خەڵکانێکی دی پێیان ناخۆشبووە، کە بۆ لەسەر فەرەیدون سامان دەنووسی بۆ لەسەر من نانووسی، ڕەنگە زۆر کەس پێیان وابێ من شاعیرێکی داهێنەر نیم و شایستەی ئەوە نیم لەسەر بەرهەمەکانم بنووسرێ، بەڵام دواتر هەر خودی ئەو کەسانە هاتوون و دانیان بەوە ناوە کەوا شاعیرێکی داهێنەر و ستایلی تایبەت بە خۆم هەیە و باشترین ڕەگەزی داهێنانیشم ئەوەیە، کە من کۆپی ئەزموونی شیعری کەس نیم و دزی لە کەس ناکەم، بەردەوام بوونیشم لەسەر نووسین بەدەر لە مزایدە و ڕیکلام کردن باشترین بەڵگەیە بە داخەوە ئەو پەتایە گەیشتۆتە ئاستی مامۆستایانی زانکۆ کە هەتا پێیان بکرێت داوا لە قوتابییانی بەشەکانی خۆیان دەکەن کە بەتایبەتی ئەوانەی لە خوێندنی بەکالۆریۆسن لەسەر مامۆستاکانی خۆیان بنووسن و بەرهەمەکانی خۆیان دەخەنە بەر دەست قوتابییەکان ڕێگە بەوە نادەن لەسەر شاعیرێکی تر بنووسن.

وڵاتێکی وەک ئێران کەلتوورێکی هەزار ساڵەی ئەدەبی هەیە، شاعیر ڕەخنەگریی تایبەتی هەیە

من ڕاستییەکەی ناتوانم بڵێم ئەو ڕەخنانە تینێکیان بە داهێنان و بەهرەی ئەدەبی من بەخشیوە. خوێندنەوەی ڕەخنەیی ڕێخۆشکەرە بۆ بەرچاو ڕوونیی خوێنەران نەک دروستکردنی شاعیر یان ڕووخاندنی، هەرگیز ڕەخنە شاعیر دروستی ناکات، بەڵکو تێڕوانینێکی دیکە یان دەروازەیەکی دیکە بۆ خوێنەر دەکاتەوە وەکو بڵێی کلیلی ئەو دەرگا داخراوانە بۆ خوێنەر دەکاتەوە، بۆ ئەوەی لە دیوە شاراوەکانی ئەو دەقە شیعرانە بگەن، هەڵبەت شتێکی چاکە ڕەخنەگری ئێمە هەوڵی ئاوایان هەبێ.

ڕەخنە هەڵبەت دەبێتە هۆی تیندان بە داهێنانی شیعر و بەردەوامی شاعیرێک و والا کردنی دەرگا کلۆم کراوەکان بە دەم

هەست ویستی بینینی خوێنەراندا.

*** تۆ پێت وایە کەسێک هەبێت کە پسپۆڕێتی ڕەخنەگر یاخود هەر ڕەنگە جاری وا هەیە ڕەخنە لە نووسینێکی کەسێک دەگرێت بۆ مەبەستێک شتێکی شەخسی بێت؟**

– ڕەخنە لای ئێمە نەبووەتە کەلتوور وەک ژانرێک و دیاردەیەکی ڕۆشنبیریی ئەگەر چی چەند ساڵێکە لە نووسینەکانی (ڕەفیق حلمی و شوکری فەزلی) تا دەگاتە عەلائەددین سەجادی و د. مارف خەزنەدار و دواتر سەرەتای سالآنی هەشتاکان کۆمەڵێک ڕەخنەگر هاتن وەک ڕەخنەی ئەدەبی باسیان لە چەند ڕۆمان و چیرۆک و شیعرێک کرد، بەڵام لای ئێمە ڕەخنە تیۆری نییە وەک چۆن ئێستاش شاعیری پرۆفیشناڵ هەیە یان چیرۆک نووسی پرۆفیشناڵ هەیە، بەڵام ڕەخنە وەک میتۆدێک لە خوێندنگا ئەکادیمیەکانی کوردستان بوونی نییە بەڵکو شتێکە وەک پەراوێز باسی لێوە دەکرێت. بۆ نموونە لە وڵاتێکی وەک ئێران کەلتوورێکی هەزار ساڵەی ئەدەبی هەیە، شاعیر ڕەخنەگریی تایبەتی هەیە لەو کەسانە محمد حقوقی کە ڕەخنەگرێکی پرۆفیشناڵە لەسەر شیعرەکانی شاملۆی نووسیووە سوهراب سپهری یان فروغی فروخزاد ڕەخنەگری تایبەتی هەبووە، چونکە ڕەخنە لای ئێمە زیاتر لە گۆشەی نیگایەکی ئایدۆلۆژی یان سیاسیەوە سەر هەڵدەدات نەک لە تێڕوانینێکی ئەکادیمیەوە، زۆر جار ئەو شیعرانەش مەحکومن بە وشە و زاراوەی جیاواز وەک شاعیری گەورە، داهێنەر، نوێخواز، نەتەوەیی، بە داخەوە ئیتر وەکو باسم لێکرد ئەو کەلتوورە لای ئێمە دروست نەبووە زۆر کەمتر ئاور لە دەقی شیعر دراوەتەوە، دیارە ئەوانەش پابەندن بە کۆمەڵێک هۆکار، هۆکاری سیاسی و کۆمەلآیەتی و ئایدۆلۆژی دوورتر لە ڕەخنەی ئەکادیمی و زانستی.

*** دەکرێ بپرسین شیعرەکانت چ پەیامێکیان هەڵگرتووە؟**

– من بۆچوونی ئێستاکەم جیاوازە لەگەڵ بۆچوونی سالآنی ڕابردوودا، مەرج نییە شیعر پەیام هەڵگربێ بەقەد ئەوەی لە ناواخندا هێندەی پەیامی هاوارەکانی ناخی ئینسان و خاک و تەنانەت زاتی شاعیرێکەیە، چونکە پێم وایە کە تۆ باس لە پەیام دەکەیت، زێتر مەبەستێکی ئایدۆلۆژیت هەیە، پەیامی من پەیامی عیشقێکی ئینسانییە، پەیامێکی ئێستاتیکییە بۆ نەتەوەکەم، وڵاتەکەم ئەگەر شیعرەکانی خۆم پۆلێن بکەم دوو بەشن، بەشێکیان گوزارشت لەو شیعرانە دەکەن کە شیعری هونەرین بایەخ بە ئەدای تەکنیکی شیعرم داوە کە لە ناوەخندا ئەو پەیامەی تۆ باسی لێوە دەکەی پەیام نییە، بەڵکو لە نەستی خۆمدا سەرەئەنجامی خوێندنەوەی سالآنی ڕابردوومە.

کە لەژێر کاریگەری ڕووداوە سیاسییەکاندا بووە، بەڵام لە شێوازی دەربڕینم پەنام بردۆتە بەر

زاراوە میتۆلۆژییەکان. یان ئەو ئەفسانە و داستان و چیرۆکانەی هەتا هێما ئاینییەکان توانیومە لە دێرە شیعرێکدا یان لە وێنە شیعرییەکان لە دەقێکدا تەوزیفی بکەم ئەگەر خوێنەر یان ڕەخنەگر بیەوێ بۆ ئەوەی شرۆڤەیەک بۆ دەقی شیعرەکانم بکات دەتوانم ئاماژە بەو دەلالەتانە بکەم، کە تا چەند کارم لەو زاراوانە کردووە، کە لەنێو ئەفسانە و داستانە میللیەکاندا ئەوەیان بەشێکیان، بەشێکیان بۆ خۆم لەژێر کاریگەری ڕووداوی سیاسی بوومە کۆمەڵێک شیعرم نووسیوە لەوانە بۆ شەهیدبوونی مرۆڤێکم نووسیوە، شیعرم بۆ کارەساتە جەرگ بڕەکانی کوردستان نووسیوە، بەڵام هەڵبەتە بە شێوازێکی هونەری و سیمبۆلی، ئەوە نییە کە بە شێوازێکی ڕاستەوخۆ بنووسی هەست و نەستی خوێنەر بوروژێنی، بەڵام شیعری نیشتمانی و بەرگری وەک ئەوەی باسمان کرد ئەزموونی شیعریم هەبوو لەساڵی ١٩٩١ کە ڕاستەوخۆ مخاتەبەی هەستی خوێنەری دەکرد جیاواز لەگەڵ ئەو شیعرەی کە ئێستا نووسیومە لەدیوی ناوەوەی شیعرەکانمدا خوێنەر هەست دەکات، ئەو شیعرە باس لە مەسەلەیەکی سیاسی دەکات، بەڵام ئەوە نییە دروشمێک یان گوتارێکی سیاسی بێت، ئێستا هەڵبەت لەبەر دەستم نییە ئەوە بۆ خوێنەر و ڕەخنەگر جێ دێڵم، تەنانەت هەتا شیعرانەی کە شیعری ڕۆمانسی و لیرکین هەتا ڕۆژگارێک لە ژیانی خۆمدا ڕاستییەکی من پەنام بردۆتە چەند فیگەرێکی سۆفیگەرانە هەتا ئەوانیش لە ناوەخندا هەستدەکەی وێنەی شیعری جوانی تێدایە کە یاخیبوونە لە سروشت و کۆمەڵگا و ژیانی باو و نەریتی باودا.

مەرج نییە شیعر پەیام هەڵگربێ بەقەد ئەوەی لە ناواخندا هێندەی پەیامی هاوارەکانی ناخی ئینسان و خاک و تەنانەت زاتی شاعیرێکەیە

*** باسی شیعری لیریکیت کرد تا ئێستا هەوڵت نەداوە بەشێک لە شیعرەکانت، هونەرمەندێک کە بتوانێ ئیش لەسەر شیعرەکانت بکات یاخود هەوڵت دابێ لەگەڵ ئاواز دانەرێک یا مۆسیقاژەنێک دانیشیت بۆ ئەوەی شیعرەکانت لە ڕووی**

گۆرانییەوە کەڵکی لێ وەربگیردرێت؟

– جارێ من خۆم بە شاعیرێکی لیریکی نازانم، ئەم جۆرە شیعرەش ئەگەر چی جوانە، بەڵام یەکێک لە خەسڵەتەکانی دەبێ سادە و ساکار بێ و خوێنەر بە سانایی تێبگات و زۆرتریش لەژێر کاریگەری سۆز و عاتیفەدا بێ و شیعرەکەش بەکێش و برگە کۆت بکات. باسکردن لە ئەزموونی شیعری لیرکیی لە ئەدەبیاتی کوردیدا، خوێنەران هەتا ڕەخنەگران دووچاری کۆمەڵێک بەربەست دەکاتەوە، بەداخەوە ئێمەی کورد بەتایبەتی نەوەی تازە لە بواری شیعری لیریکیدا هەژارین لەچاو ئەزموونی شاعیرانی فارس و عەرەب وڵاتانی تردا، مەگەر شاعیرێکی وەکو گۆران و پەشێو یان قوباد و فەرهیدون عەبدولبەرزنجی شیعرەکانیان زۆربەی زۆری لیریکین بەداخەوە کەم شاعیر لەم بوارەدا کاریان کردووە، بەڵێ چەند شیعرێکی لیریکی هەن. بەڵام ئەم جۆرە هونەرەش نەبۆتە دیاردەیەک لەناو ئەدەبی کوردیدا.

یان بیرم لەوە نەکردۆتەوە ئەوە شیعرێکی لیریکیە یان لیریکی نییە، بەڵام هەرگیز بە خەیاڵم دا نەهاتووە ڕۆژێک لە ڕۆژان ڕابینم و شیعرێک بنووسم بۆ گۆرانی بێژێک تا بیکات بە گۆرانی بۆ ئەوەی ناودار بم.

*** جا بۆچی تێدایە ئەگەر شیعرەکە شیعرێکی جوان و ناسک بێت گۆرانی بێژ بیکات بە گۆرانی؟**

– کاتی خۆی ئەحمەد شاملۆ شاعیری ناوداری ئێران کە بۆ خۆم یەکێکم زۆر موعجەبم بە شیعرەکانی– داریوشی گۆرانی بێژی ئێرانی، شیعرێکی شاملۆی کردە گۆرانی، شیعرەکە بەناوی (پەریا) بوو دواجار بیستمەوە شاملۆ زۆر بە توندی لەسەر داریوش قسەی کردووە ڕەخنەی لێ گرت، کە داریوش لە گۆرانییەکەی نەیتوانیووە وەک خۆی هەقی شیعرەکە بدات.

من ڕەخنەم لەسەر هەندێ لە گۆرانی بێژانی کورد هەیە هەتا گۆرانی بێژێکی وەکو زەکەریا کە زۆر لێهاتوو و ناودارە بەڵام تەماشا دەکەی کاتێک دەقێکی شیعری شاعیرێکی کورد دەکاتە گۆرانی خەراپ مامەڵە لەگەڵ دەقی ئەو شیعرە دەکات.

*** با هەر لە شیعری لیریکی بمێنمەوە تۆ پێت وایە جیاوازییەک هەبێت لەنێوان شیعری گۆرانی و شیعری ئاسایی؟**

– هەرچەندە من پسپۆر نیم لە بواری نووسینی شیعری لیریکی خۆشم بە شاعیرێکی لیریکی نازانم بەڵام کۆمەڵێک مەرج و تایبەتمەنی هەن کە دەبێ شاعیر پێڕەوی بکات، شیعری نوێ خوێنەر ناچار دەکات پەنا بباتە بەر سەرچاوە فیکری و فەلسەفییەکان بۆ ئەزموون و ڕابردوو

پاشخانی رۆشنبیری ئەو شیعرە بگەڕێتەوە، بەڵام شیعری لیریکی ئەوەیە کە دەبێ ڕوون و ساکار و بابەتییانە بێت بە پێچەوانەی شیعری نوێ بێت.

*** بەڕای تۆ کام شیعر بە نەمری دەمێنێتەوە یان بە شێوەیەکی تر بڵێین شیعر لەسەر چ بنەمایەک بنووسرێت بۆ ئەوەی تا سەر ئەوشیعرە لەگەڵ ویژدانی خەڵکدا بێت؟**

– کەلتووری قسەکردن یان کەلتووری نووسین لای ئێمەی کورد کەلتوورێکی خەتەرناکە، ئێمە چونکە پەروەردەیەکی سەقەتی کۆمەلایەتی و سیاسیمان هەیە هەتا ڕۆشنبیرەکانمان ڕاستگۆ نین لە دەربڕین لە نووسینەکانیاندا. ئەگینا ئێمە شاعیری زۆر ناسراو و کارامان هەیە. بۆ نموونە هەیە شاعیرێکی بەناوبانگ و بەتوانا بووە بەڵام هەموو شیعرەکانی باش نین چەند دەقێکی شیعری باشی هەیە دەکرێ لەسەر ئەو شیعرە جوانانە بنووسرێن بە چاو پۆشین لە کەساسەتی و هەڵوێستی سیاسی ئەو شاعیرە، شیعری داهێنراو شیعرێکە کە جیاوازە لەگەڵ سەرجەم دەقە شیعرەکانی تر لە هەموو ڕوویەکەوە لە ڕووی بەکار هێنانی زمانەوە هەڵبەت زمانە ناوباوەکە. لە ڕووی تەکنیکارییەوە لە ڕووی هونەرییەوە. ئیتر ئەو دەقە شیعرییە کە بە نەمری دەمێنێتەوە خوێنەر لە هەموو شوێنێک لە هەر سەردەمێک هەست بکات خۆی کارەکتەری سەرەکی ئەو دەقە شیعرییە بە نەمری دەمێنێتەوە.

بەڵام شیعرێک بۆ کات و ساتێک یان بۆ قۆناغێک یان بۆنەیەک بگوترێ وەک بڵقی سەر ئاو وایە، بەداخەوە لە هەموو کات و قۆناغێکیدا شاعیری بڵقدار زۆرن و داهێنەر کەمە.

*** سەبارەت بە ئاستی ئێستای شیعری لاوان کۆمەڵێک لاو دەستیان داوەتەوە نووسینی شیعر چۆن دەڕوانییتە ئاستی ئەو شاعیرە لاوانە؟**

– من دەمێکە لەگەڵ ئەو پۆلێنکردنە نیم بڵێم ئەوە شیعری لاوانە و ئەوە هی ئافرەتانە یان هی منداڵانە. نازانم بۆ کە دەڵێین لاو دەبێ ڕەچاوی کۆمەڵێک خاڵ بکەین ئەم لاوە ئەزموونێکی تازەی هەیە پێگەیەکی فیکری و مەعریفی نییە دەبێ چاوپۆشی لێبکەین شیعرێکی بۆ بڵاو بکەیتەوە لەبەر ئەوەی تازە دەستی پێکردووە پێم وایە ئەمە هەڵەیە و کارەساتە ئەگەر لاوانی ئێمە هەر هەموو تێکرا ڕوو لە شیعر بکەن کە هیچ باکگراوندێکی فیکر و فەلسەفی و مەعریفی نییە پەنا ناباتە بەر خوێندنەوەی چیرۆک و ڕۆمان و دەقی شانۆی و فەلسەفی و ئەدەبی و ئابووری هەندێ کەس پێیان وایە کە شیعر باڵندەییەکی ماڵی و دەستەمۆیە پێم وایە لاوەکانی ئێمە لە ڕێی خوێندنەوەی زۆرەوە دەتوانن بوونی خۆیان بسەلمێنن.